

H. Heinsaar

**PÕLLUMAJANDUSLIKE
TOOTMISHOONETE
ÜMBRUSE HALJASTAMINE**

A-22719K

H. HEINSAAR

PÕLLUMAJANDUSLIKE
TOOTMISHOONETE
ÜMBRUSE
HALJASTAMINE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1959

Meie vabariigi kolhoosid ja sovhoosid sammuvad kiiresti tõusuteed. Koos majandite jõukuse pideva kasvuga on maal arenenud ka intensiivne ehitustegevus. On ehitatud tuhandeid uusi ajakohaseid tootmishooneid ja nende ehitamine jätkub üha kasvavas tempos. Vähe tähelepanu on aga siiani pööratud tootmistsoonide, s. o. tootmishoonete ümbruse haljastamisele, kuigi hoogne ehitustegevus otse kohustab sellele küsimusele tõsiselt mõtlema.

Tõsi küll, reas majandites on ka praegu tootmistsoonide haljastamise ja heakorrastamise alal mõndagi ära tehtud. Mainigem kas või Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi. Siin on kõikjal ka selles osas tunda hoolitsevat ja korraldavat käft. Murud on niidetud, kontori ja tootmishoonete juurde on loodud puhkenurgad, heas korras on hoitud jõe ja veski ümbrus. Kõik see pakub nimetatud majandis igale inimesele esteetilist naudingut. Mainimisväärset tööd administ-ratiiv- ja tootmishoonete ning elamute ümbruse haljastamise ja heakorrastamise alal tehakse ka Abja ja Paide rajooni kolhoosides.

Enamikus vabariigi kolhoosides ja sovhoosides aga ei ole kahjuks tootmistsoonide ja isegi elamusektori haljastamisele peaaegu üldse tähelepanu pööratud, kuigi paljud neist majandest on tootmistsooni väljaehitamise juba enam-vähem lõpule viinud. Puude, põõsaste ja muruväljakute asemel torkab siin silma palju sellist, mis riivab korra- ja ilutunnet. Maas vedeleb igasugust utiliiti: vanu vankreid ja regesid, põllutööriistu, masinaosi ja ehitusprahti. Sageli võib karjalauda uste tagant leida lehkavaid sõnnikuhunnikuid ja lahtisi virtsakaeve, mille ümber keerlevad kärbsed, parved, jne.

Pahatihti ei ole mõeldud isegi kolhoosi või sovhoosi administratiivhoone ümbruse haljastamisele ja heakorrastusele ning sageli võib kohata pilti, kus majandi masinapark — põllutööriistad, autod, traktorid ja nende osad — on leidnud endale koha otse administratiivhoone esisel.

Niisuguse olukorra tekkimisel ei saa juttugi olla ainelistel võimalustel puudumisest ja tööjõu vähesusest. Nähtavasti ollakse siin arvamusel, et haljastustööd pole tähtsad, ja nende läbiviimiseks pole kellelgi lihtsalt piisavalt head tahet jätkunud.

Niisugune suhtumine maa-asulate haljastamisse on täiesti väär.

Eks peegeldu ju kolhooside, sovhooside ja teiste majandite, ettevõtete ja asutuste ümbruse ning ühiskondlike haljasalade üldilmes ka üks osa meie rahva kultuuritasemest. Samaaegselt tõstab majandite tootmis- ja elamutsoonide heakorrastus tunduvalt töökultuuri, mis omakorda kajastub töötulemustes.

Seepärast — palju enam hoolt ja tähelepanu maa-asulate haljastamisele! Et kolhoosid ja sovhoosid asuvad maal ja on seega tihedas seoses loodusega, siis ei tohiks siin haljastamine kusagil erilisi raskusi tekitada.

TUULEKAITSE

Maa-asulate planeerimisel ja väljaehitamisel on olulise tähtsusega tootmistsooni asukoha õige valik. Vähe on sellest, kui tootmistsoon on elamissektoriga tihedalt seotud. Ta peab olema tihedalt ja orgaaniliselt seotud ka asulat ümbritsevate roheliste aladega — metsatukakeste, niitude ja koplitega (pilt 8).

Oluliseks teguriks, mida tootmistsooni asukoha valikul tuleb arvestada, on looduslik tuulekaitse. Põllumajanduslike asulate paiknemine ühelt poolt metsaga piiratud maalaladel loob loodusliku tuulekaitse kogu asulale. Eriti vajalik on see aga tootmistsoonile, kus tootmishoonete vahelised pikad koridorid eriti tuulte mõjule alluvad. Selliselt looduslikke tingimusi ära kasutades antakse uute ehitatavate hoonete ümbrusele looduslik haljastus ja luuakse töötaajale head töötingimused tuulte eest varjatud õuedel. Seepärast tuleb olemasolevad kuuse-, männi- ja kasesalud asu-

late piirkonnas kindlasti säilitada ja neid vajaduse korral uute puude juurdeistutamisega täiendada. Neis asulais aga, mille rajamisel nimetatud tingimusi pole arvestatud või ei ole saadud arvestada (näit. rannaäärsetel aladel), on vaja kindlasti mõelda tuulekaitseistandike — tuulekaitsevööndite ja -ribade rajamisele.

Tuulekaitsevöönd rajatakse kogu asula kaitseks valdavate tuulte eest. Vööndi laius peab olema 100—200 m. Taimmaterjaliks on soovitatav kasutada kiiremini kasvavaid puuliike.

Tuulekaitseribade laius tootmistsoonis on kohapealseist tingimustest (Eesti NSV oludes 6—60 m). Puuvilja-aedades tuleb kaitseriba laiuks võtta 6—10 m, asetades need ca 300-meetriste vahedega. Istutusviis rajatavates kaitseribades on soovitatav ette näha kolmnurkne.

Sellised tuulekaitseribad ei oma üksnes majanduslikku tähtsust, vaid küllaltki suur on nende osatähtsus ka asula heakorrastuse ja haljastuse seisukohalt, sest nad moodustavad selle piiridel tihti suure osa asula üldisest haljasmassiivist.

Tuulekaitseks kasutatakse okaspuid ja tugevakasvulisi tiheda lehestikuga lehtpuid. Kõige kohasemad on selleks igihaljad okaspuud, mis aedu, elamuid ja majandushooneid külmade põhja- ja kirdetuulte eest kaitsevad ka talvekuudel. Eriti väärtuslik on kaitsepuuna harilik kuusk.

Kaitseistandikud tuleb luua ühe- või kaherealistena, puude kaugusega ridades ja ridade vahel ca 1,5 m (pildid 12 ja 13). Harilike kuuskede istutamine hekina ei suuda alati täit tuulekaitset pakkuda, sest kuused on valgusnõudlikud puud ja tihedalt istutamise korral muutuvad nad alt hõredaks. Sel juhul tuleb heki ette istutada põõsaid.

Põõsaid istutatakse ka tuulekaitseribade sise- ja välispiirdeile, kui soovitakse luua eriti head tuulekaitset.

Lehised hõreda võraga puudena ei täida tuulekaitse ülesannet, kuid nad sobivad hästi ilupuudena kasutamiseks.

Lehtpuudest sobivad tuulekaitseks laialehelised vahtrad, pärnad ja jalakad. Suuremate kaitseistandike korral istutatakse okaspuuridade ette ridamisi lehtpuid, kusjuures ridade vahekauguseks tuleb jätta 4—5 m, et puud saaksid küllaldaselt valgust. Lehtpuude ette istandiku sisepiirdele istutatakse mitmesuguse kõrgusega põõsaid. Selline kaitseistandik pakub väga head kaitset tuulte eest (pilt 14). Eriti suur tähtsus on tuulekaitsevöönditel reljeefilt madalatele

kohtadele rajatud puuviljaaedade kaitsmisel kevadiste ja sügiseste külmade õhumasside eest.

Kaitseistandike rajamisel tuleb jälgida, et puude kasvu- piirkonda ei satuks kanalisatsiooni, drenaaži- jt. ehitusi, mida puude juured võiksid kahjustada.

HALJASTUS

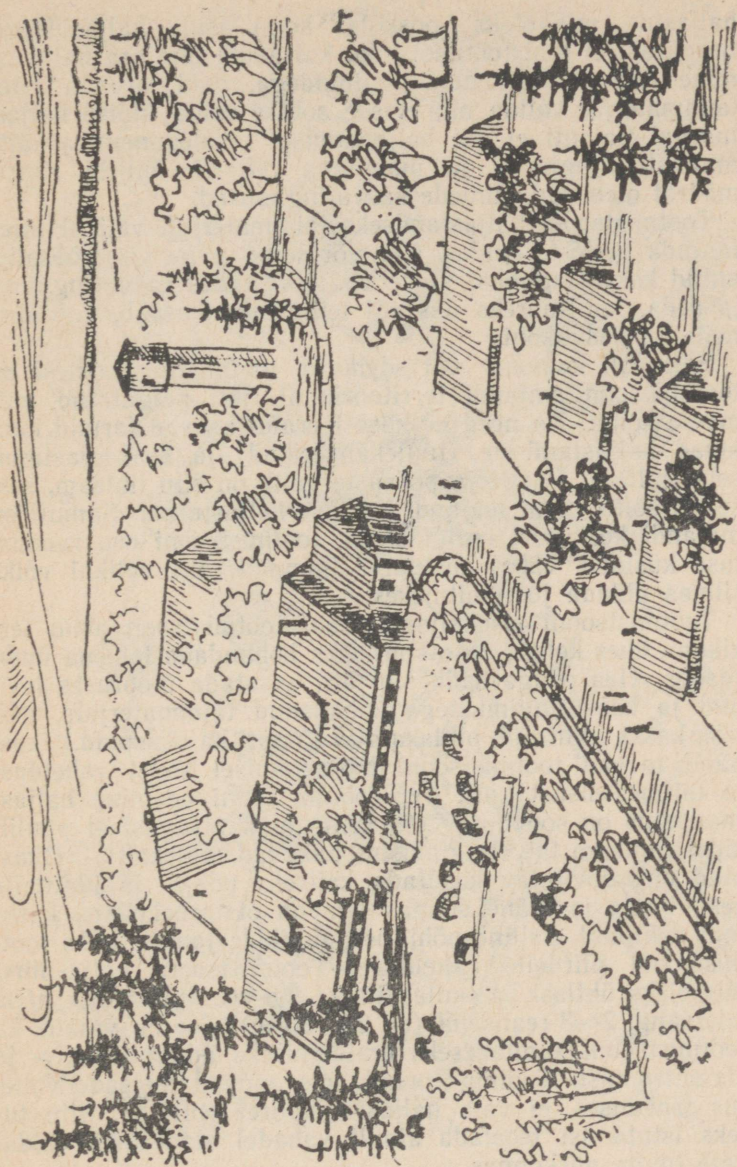
Kogu kolhoosi- või sovhoosiasula haljastus — taimmaterjali valik ja selle paigutus — peab olema lahendatud kompositsiooniliselt, nii et puude eriilmeliste rühmitustega muutuks asula ümbritsevast loodusest erinevaks roheliseks massiiviks (pilt 1).

Majandi administratiiv- ja elamutsoonist tootmistsooni kulgev tee peab oma avaruse ja haljastusega mõjuma tähelepanu köitvalt ja selgepiirilisel. Tootmistsooni kulgevat tänavat võiks ühelt või kahelt poolt ääristada puudega, nagu kaskede, vahtrate või jalakatega. Üheliigiliste puudega haljastatud tänav tähistab selgesti ja ilmekalt asula peamagistraali. Tootmistsooni ning administratiiv- ja elamutsooni haljastus tuleb läbi viia erinevalt, et need maastikul teineteisest erineksid. Juba eemalt peab olema märgata, kus asub majandi administratiiv- ja elamutsoon, kus tootmistsoon. Puuviljaaia ühtne rohelus toob selgesti esile ka puuviljaaia asukoha.

Asula üksikosade eraldamiseks on soovitatav kasutada raamhaljastust, milleks sobivad okaspuud või ka üheliigilised lehtpuud, mis oma võra ühtlase iseloomu ja värvusega võimaldavad luua küllaltki selge välispiirde kujunduse.

Kohati, näiteks tootmistsooni värava asukoha tähistamiseks, on soovitatav kasutada kõrgemaid või mõnel muul viisil ümbruses kasvavate puude võrast erineva võraga puid, näiteks püramiidjalakaid, pupleid jt. Ka kõrge sihvaka kasvuga okaspuud (siberi nulg jt.) sobivad tootmistsooni värava asukoha esiletõstmiseks (pilt 2). Sellisel ilmestatud ja esiletoodud punktid nii administratiiv- ja elamutsoonis kui ka tootmistsoonis toovad asula haljastusel meeldivat vaheldust. Kogu asula haljastus peab seejuures omama rahulikku ja selget lahendust. Kolhoosi — või sovhoosiasula peab kujunema ühtseks terviklikuks aedlinnaks, mille üksikosi seovad heakorrastatud teed ja haljasalad.

Sellest lähtudes tuleks tootmistsoonile anda selline põhi-

I. Vaade karjajarmile.

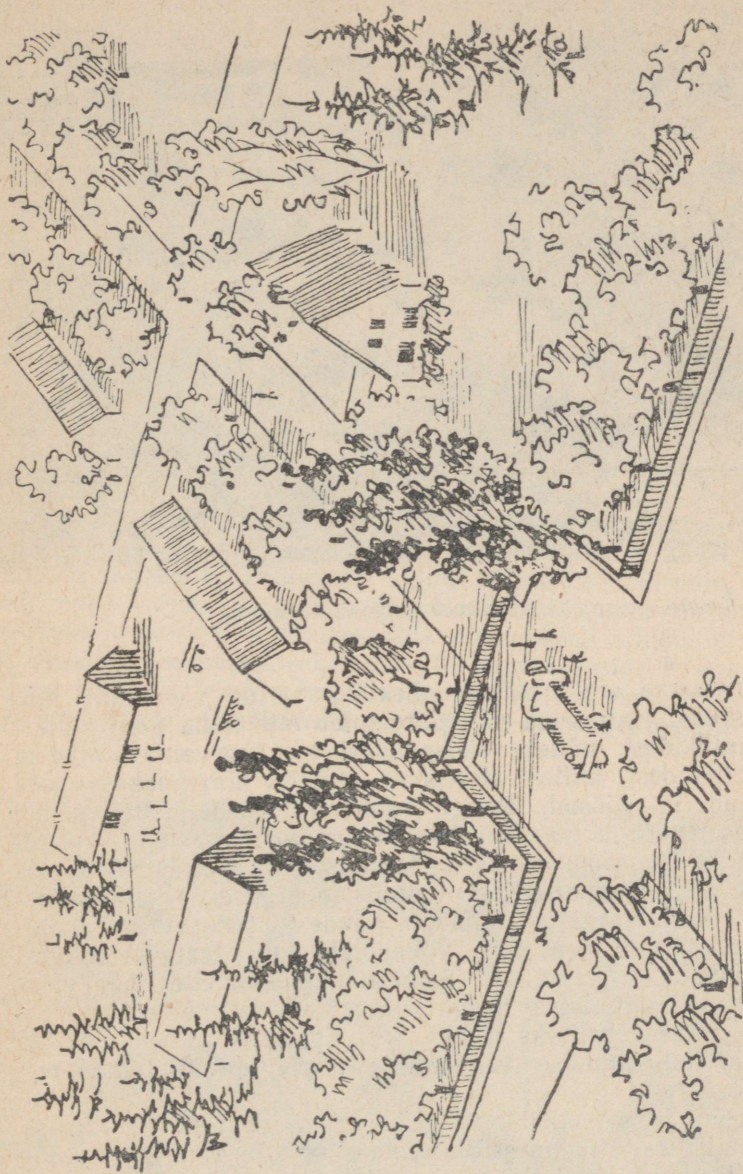
haljastus, mis oleks kooskõlas kogu asula haljastusega. Seepärast ei tohi tootmistsooni kui asula ühe osa haljastamine toimuda juhuslike puuliikidega, vaid ka siin tuleb taimmaterjal valida nii, et see sobiks asula üldise haljastusega. Samuti ei või haljastamisel tähelepanemata jätta mullastikutingimusi ja maapinna reljeefi, millest suurel määral olenevad taimede kasvutingimused.

Tootmistsooni haljastamiseks taimmaterjali valikul tuleb lähtuda sellest, kuidas üks või teine puu- või põõsaliik antud kasvutingimustes edeneb. Arvestades kasvutingimusi ja seda, kui suureks üks või teine taim kasvab, valitakse neile ka kasvukoht.

Sõltuvalt kolhoosi või sovhoosi tootmistingimustest on tootmistsoon majandi territooriumil tihti paigutatud mitmesse kohta. Ka need keskusest eraldi asuvad farmid kuuluvad haljastamisele (tuulekaitseribad) ja heakorrastamisele (pilt 3). Puude ja põõsaste valik on siin lihtsam, sest see ei sõltu enam majandi keskuse haljastusest. Samuti on majandi keskusest eraldi asuva tootmistsooni osa raamistuse küsimus vaba, kusjuures taimmaterjali valikul võiks silmas pidada just mitmekesisust.

Tootmistsooni sisehaljastus, kui tootmistsoon asub tervikuna ühes kohas, on otstarbekas kohandada lähema ümbbrusega. Hea eduga saab siin ära kasutada ümbruses levinud ja kasvutingimustega kohanenud taimmaterjale, näiteks kaski, vahtraid, pihlakaid ja samuti ka okaspuid. Okaspuud toovad tootmistsooni haljastamisel suurt vaheldust ja mitmekesisust (pilt 4). Tootmistsooni peamine haljasraamistus on soovitatav ette näha just niisugustest puuliikidest, mis ka talvetingimustes pakuvad tuulekaitset. Okaspuid on soovitatav kasutada kaitseks põhja- ja idatuulte eest, lõuna ja lääne suunas aga on otstarbekohane kasutada lehtpuid. Selline põhiline puuliikide jaotus looks tootmistsooni piirdeile vahelduse. Tootmistsooni haljaspiire, mis oleks ühtlasi ka tuulekaitseks, on soovitatav ette näha laiema, 2—3-realisena (ca 25—30 m). See on vajalik ka tootmistsooni sanitaarseks eraldamiseks administratiiv- ja elamutsoonist. Tootmistsoonid, mis asuvad metsade vahetus läheduses, ei vaja haljasraampiiret (pilt 5). Siin tuleks istutamist teostada ainult vabadel aladel või valdavate tuulte piirkonnas.

Tootmistsooni loomakasvatushoonete grupp eraldatakse administratiiv- ja elamutsoonist vähemalt 200 m laiuse

2. Vaade tootmistsooni väravale.

3. Kingissepa rajooni «Maleva» kolhoosi kanafarm.

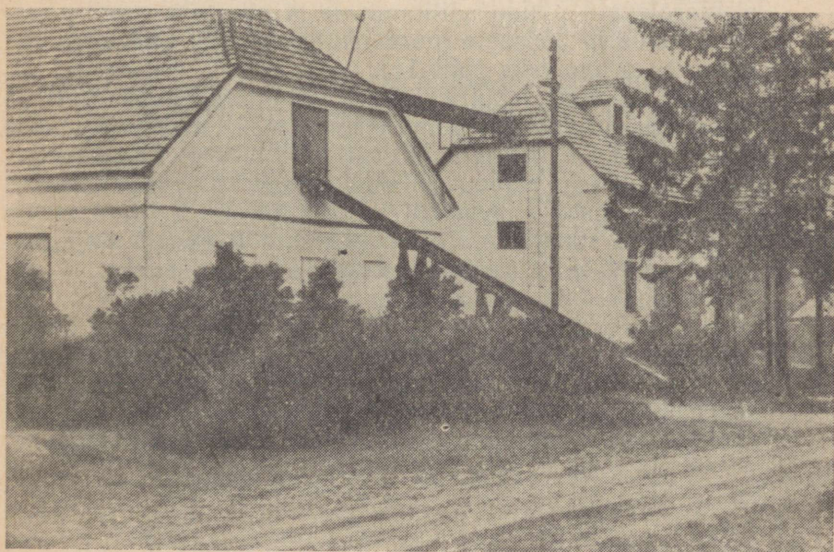
sanitaarse eraldusribaga. Eraldusriba on soovitatav haljastada. Haljasriba välispiire tuleb ette näha kõrgematest puuliikidest, näiteks okaspuudest või tugevamavõralistest lehtpuudest, millest sissepoole asetada nõrgemakasvulised puud ja põõsad. Range raamiga välisaljastus nõuab tootmistsoonis vabakujulist puude ja põõsaste paigutust. Puude reastikku asetuse ka tootmistsooni sisealadel mõjuks igavalt ja tuimalt. Kogu tootmistsooni sisemise ala haljastus peaks seepärast toimuma puude ja põõsaste vabakujulise paigutusega, mis võimaldab luua teataval määral maastikulist kujundust. Samuti tuleb siin ette näha väiksemaid muruplatse. Seega kujuneb välispiirde haljasvöönd ühtlaseks rohelineks ribaks, tootmishoonete lähem ümbrus aga haljastatakse vabakujuliselt paigutatud taimmaterjaliga.

Puu- ja põõsaliikide valikul tuleb taotleda mitmekesisust. Ainult paarist-kolmest liigist koosnev taimmaterjal muudab haljastuse üksluiseks ja igavaks. Taimmaterjal tuleb valida nii, et puude ja põõsaste eriilmelised rühmitused sise-

hoovides ja üksikute hoonete juures tõstaksid esile ja ilmes-
taksid vastavaid hooned või hoonete grupe. Nii võiks
erinevalt haljastada loomakasvatushoonete piirkonna, töö-
hoovi, laod, tootmisgrupi- ja brigaadihoone jne. Siinjuures
on vaja tootmistsooni tööõu ning ladude ja teiste taoliste
hoonete piirkonnad haljastada tagasihoidlikumalt, üksikute
hoonete asukohti eriti alla kriipsutamata. Taimestuseks on
soovitav valida peamiselt meil looduses esinevaid puid
ja põõsaid. Väga hea on siia istutada näiteks kaski, pih-
lakaid, leedripuid, enelaid, pajusid jne. Ka okaspuud on siin
omal kohal.

Sõnnikuhoidlad vajavad tihedamat haljastust, et isolee-
rida neid loomakasvatushoonetest ning takistada ühtlasi
kärbeste ja teiste putukate levimist. Soovitav on siin kas-
utada tihedama ja lopsakamalehestikuga puid ja põõsaid,
nagu vahtraid, jalakaid, lodjapuid, sarapuid, pajusid jt.

Tööhoovi hoonete — hobusetallide, vankrikööri, riista-
kuuride jne. ümbrus vajab mitmesuguste puude ja põõsaste-
gruppidega haljastamist. Puudest võib siin kasutada kaski,
vahtraid, jalakaid, kuuski ja nulgi, põõsastest viirpuid,
leedripuid, lodjapuid, läätspuid, põldvahtraid, pajusid jt.
Sepikoja ja kuivati ümbruses, kus on rohkesti suitsu, ei
ole okaspuud soovitatavad, sest suitsu halvab nende kasvu
ja nad võivad tulekahju korral mõningal määral selle levi-
kut soodustada. Viljakuivati ja töökojad koos sepikojaga

4. Kuusiku katsebaasi viljaait-kuivati.

tuleks paigutada valdavate tuulte suhtes allatuult, võimalikult kaugemale tuldvõtvatest puudest.

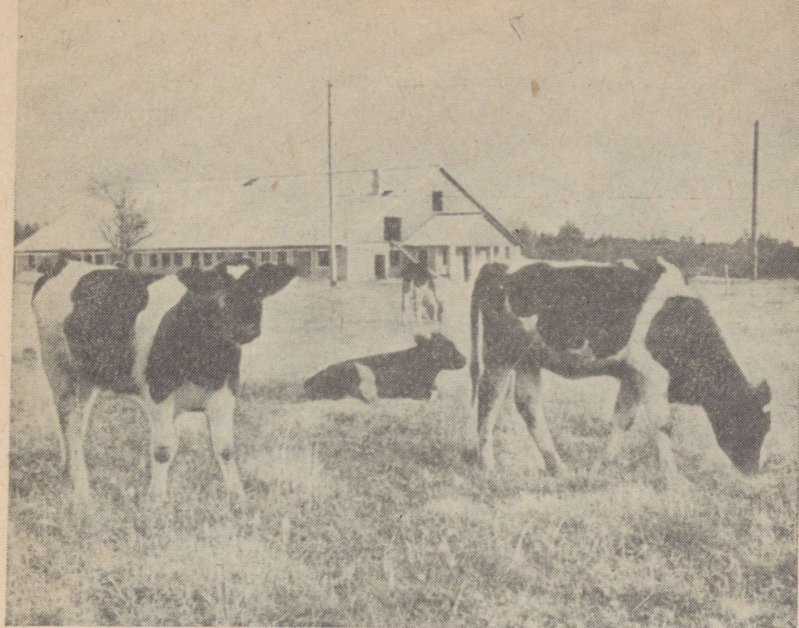
Autogaraaži ja suuremõõtmeliste põllutöömasinate (traktrite, kombainide) garaažide ja kuuride juurde tuleb jätta küllaldaselt ruumi masinatele liiklemiseks. Töö ja liiklus nõuavad tööhoovis suuremat avarust, seepärast on vaja siin eriti jälgida, et haljastus ei oleks tööprotsesside takistajaks. Ka loomakasvatushoonete juures, silopatareide ümbruses ja ladude esisel tuleb ette näha avaramad väljakud. Samuti peab tuletõrjedepoo esisel olema tuletõrjemasinatel küllaldaselt ruumi liiklemiseks (nõuetekohaselt 20×20 m). Vedelkütuse ladu eraldatakse tootmistsoonist tugeva haljaspiirdega. Vööndi laius peab normi järgi olema vähemalt 50 m.

Suured tootmishooned, näiteks laudad ja küünid, on haljastuseta kahvatud ja igavad (pilt 6). Puude ja põõsaste grupid nende juures aga muudavad nende välisilme sootuks teiseks (pilt 7). Nooljad nulud või sihvakad kuused on vastukaaluks pikkadele lamedatele tootmishoonetele ja pehmendavad nende ranget ning kuiva üldilmet (pilt 10). Eriti okaspuude rühmad koos lehtpuudega muudavad loomakasvatushoonete ümbruse maaliliseks. Samuti on loodus pärane haljastus sigalate juures koos jooksuaedades kasvavate puu- ja põõsagruppidega maastiku üldpildile suureks vahelduseks, olles ühtlasi heaks varjuks loomadele suvistel palavatel päevadel.

Erilist tähelepanu tuleb tootmishoonete rajamisel pöörata olemasolevate puude säilitamisele. Tihti on võimalik neid uute puude ja põõsaste juurdeistutamise teel täiendada nägusateks gruppideks (pilt 11).

Muru rajamise vajalikuks eeltingimuseks loomade jooksuaedades on vastava pinnase loomine. Pinnas peab olema kõva, kerge kallakuga ja vett läbilaskva struktuuriga. Muru tuleb siin rajada tallamisele vastupidavaist heintaimedest. Sellised jooksuaiad vabakujuliselt asetatud puude ja põõsaste rühmadega on kahtlemata nägusad ning ühtlasi loomadele otstarbekohasteks jalutuspaikadeks.

Tootmistsoonis esineb palju eriotstarbelisi hooneid, mis ka oma välimuselt loovad õige kirju pildi. Siin on sageli võimalik ja vajalik eriotstarbelised hooned planeerida rühmade viisi. Selline lahendus on ka tootmise ökonoomika seisukohalt õigem. Sageli aga tehakse siin suuri vigu. Ka siis, kui kohapealsed tingimused grupeerimist võimaldavad,

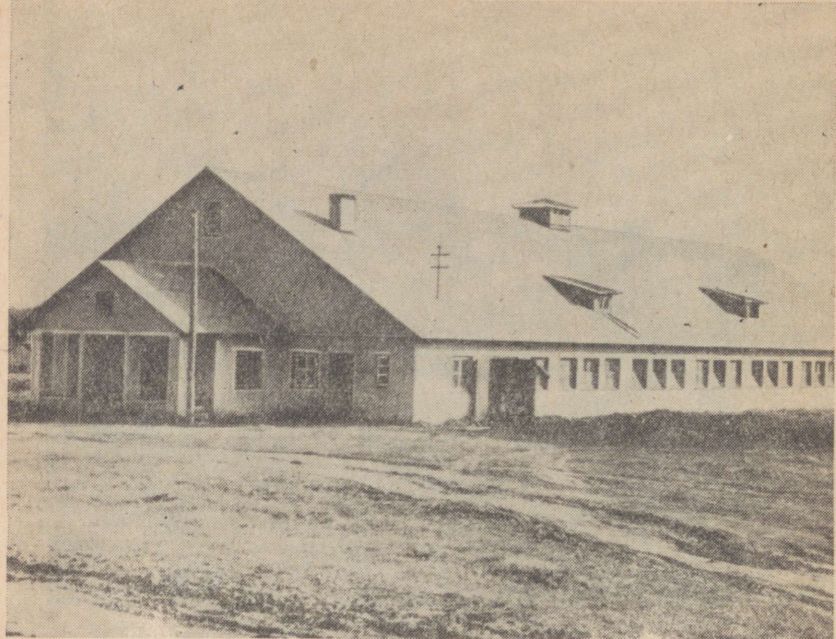
5. Saku katsebaasi ehitamisel olev veiselaut.

on ühte gruppi kuuluvad hooned laiali paisatud. Tihti aga on selline hajuvus tingitud olemasolevate hoonete ärakasutamise vajadusest. Paratamatult kannatab neil juhtudel tootmistöö tehnoloogia ning õiget ja sobivat haljastustki on raske läbi viia. Kuid ka sel juhul parandab haljastamine tootmistsooni ilmet.

Tootmishoonete õige ja otstarbekohase paigutusega ning ümbruse korraliku haljastusega muudame tootmistsooni nägusaks ja kultuurseks. Ka on vaieldamatult selge, et töötajate heaolu eest hoolitsemine ja töökoha ümbruse kultuursemaks muutmine koos kaasaegse tehnika rakendamisega on ühtlasi oluliseks komponendiks töö produktiivsuse tõstmisel.

TEED

Teed tootmistsoonis on heakorra aluseks ja tootmismajanduse põhiliseks faktoriks. Kui puuduvad head ühen-

6. Saue sovhoosi veiselaut.

dusteed, on tootmistöö raskendatud ja puudub selle ladus kulg. Tootmistsooni maa-ala planeerides peab olema selge, kuidas kulgevad teed, millistel teedel toimub põhiline liiklus ja transport, kust kuhu kulgevad karjateed ja kuhu rajatakse haljasalad.

Põhiliste liiklusteede kindlaksmääramisega selguvad ühtlasi ka haljasalade piirjooned.

Teede rajamisel tuleb kõigepealt kindlaks määrata nende laius (transporditeed 7—9 m), siis eemaldada kamar ja paigaldada aluskihina killustik või jäme kruus. Kattekihina kasutatakse peent kruusa või killustikku. Magistraalteed tootmistsoonis on soovitatav asfalteerida. Hea tee peab olema struktuurilt vett läbilaskva, dreniiva pinnasega, õige profiiliga (3—5%) ja vee äravoolu küvetitega. Kraavid tootmistsoonis pole soovitatavad, sest nad takistavad normaalset liiklust. Kraavidega kaasnevad sillad ja truubid, mis teevad teed kalliks ja takistavad hoonetevahelise maa-ala planeerimist. Õige tootmistsoon peab olema pinna rel-

jeefilt valitud nii, et ta omaks ühe- või kahepoolset kallet ja oleks struktuurilt vett läbilaskev, sest pinnavete ära- voolu korraldamine on tootmistsooni heakorra aluseks.

VEEKOGUD

Tootmistsooni maa-alal asuvad veekogud — ojad ja tiigid — on ümbruses meeldivaks vahelduseks. Kraavi või oja olemasolu korral tuleks nendes vett võimalust mööda paisutada, et luua tootmisüksuse juurde väike veekogu. Veekogu olemasolu ei oma tähtsust üksnes vahelduse ja ümbruse kaunistamise seisukohalt, vaid sellega on ühtlasi loodud võimalus vesilindude pidamiseks ja kalakasvatuseks (pilt 9). Samuti osutuvad veekogud vajalikuks tuletõrje veemahutitena.

Veekogude äärde on soovitatav istutada vastav taimestik. Maaliliselt mõjuvad siin sihvakakasvuliste nulgude grupid, pajud ja jalakad.

PIIRDED

Tootmistsooni ümbritsev piire on tingimata vajalik. Küsimus seisab vaid selles, kuidas ja millisest materjalist piire

7. Viljandi rajooni «Sirbi ja Vasara» kolhoosi sigala.

8. *Kari kultuurkoplis.*

valmistada. Piire mitte üksnes ei eralda tootmistsooni teistest asula osadest, vaid seob tootmistsooni hooned kompaktselt tervikuks selgesti piiritletud maa-alal. Siin allub tootmistsoon kindlale järelevalvele, mis igal juhul on vajalik.

Jooksukoplite ja -aedade sisepiirded, kui koplid ja aiad on mõeldud suurematele loomadele, on soovitatav teha puitlattidest, mis on vastupidavad ja mida on vajaduse korral osade kaupa kerge uuendada. Võrkpiirded õigustavad end linnukasvatusefarmis. Puidust plankpiirdeid tootmistsoonide piiramiseks ei ole soovitatav kasutada, sest nad on ebaökonoomsed, sealjuures vähe vastupidavad ja mõjuvad piiratud maa-alal ängistavalt.

Sissepääsud tootmistsooni tuleb ette näha kindlatest kohtadest ja tähistada nagu juba eespool märgitud, kõrgekasvuliste nooljate nulgude või kuuskedega. Ka suurevõralised lehtpuud nagu tammed, kastanid, pärnad ja jalakad, on sobivad väravate asukohtade tähistamiseks.

Peavärava juures peaks asukoha leidma ka brigaadi kontorihoone eesrindlaste tahvliga. Viimane koos teadete tahvliga on soovitatav paigutada kontorihoone juures asuvasse puhkenurka, millel peaks olema nägus haljastus ja heakorrastus.

HEKID

Tootmistsooni sisealadel on koht ka pöetavatele ja vabakujuliselt kasvavatele hekkidele. Hekkide abil on võimalik tootmistsooni siseosi paremini jagada ja eraldada kui ühegi teise piirdega. Hekkideks on head sellised puud ja põõsad, mis kannatavad hästi pügamist ja on peene ja tiheda lehestikuga. Välispiirde ääres ja muruväljakute ilmestamiseks sisealadel kasutatagu vabakujulisi põõsaid.

Sobivaks hekkide ja põõsaste kõrguseks tootmistsooni maa-alal on 0,5—3 m. Kasvukõrguse järgi liigitatakse hekke kõrgeteks (üle 3 m), poolkõrgeteks (1,5—3 m), keskmisteks (1—1,5 m) ja madalateks (0,5—1 m). Et pöetavate hekkide korrashoid nõuab palju tööjõudu, tuleks tootmistsoonide haljastamisel kasutada rohkem vabakujulisi rikkalikult õitsevaid hekke (sirel, kibuvits, viirpuu).

KARJAKOPLID

Küllalt oluline tähtsus haljaspiirdena on tootmistsooni läheduses asuvatel karjamaadel. Siin võib hea eduga kasutada maastikulisi puude ja põõsaste gruppe, mis rühmiti kopli nurkadesse või reas piirdeaija äärde paigutatuna tassistel, ühtlaselt rohelistel karjamaadel tõstavad suuresti meie maastiku ja looduse ilu.

TOOTMISTSOONI MAA-ALA HALJASTAMISEKS SOOVITATAVAD SOBIVAD HEKITAIMED

Okaspuud

Harilik kuusk (*Picea excelsa*). Istutada 50 cm taimede vahekaugusega. Vajab kasvuks raskemat ja niiskemat mulda.

Elupuu (*Thuja occidentalis*). Istutada ühelt või kahelt realt, vahekaugusega 30—40 cm. Kasvab keskmistel muldadel. On omapärase meeldiva lõhnaga ehispuu.

Lehtpuud ja -põõsad

Vahtrad (*Acer campestre*, *A. tataricum*). Vajavad rammusat aiamaad. On võimalik kasvatada poolkõrgeks

hekiks. Istutada ühelt realt, vahekaugusega 0,5—1,5 m. Sügisel värvuvad lehed erepunaseks.

Suur läätspuu (*Caragana arborescens*). Sobib keskmiseks ja poolkõrgeks üherealiseks hekiks, taimede vahekaugusega reas 30—40 cm. Õied kollased, kasvukõrgus kuni 6 m.

Harilik sirel (*Syringa vulgaris*). Istutada ühelt realt 30—40 cm vahedega. Kasvab hästi ka keskpärasel mullas. Kaunis ehispõõsas, kõrgus 3—4 m.

Ebajasmiin (*Philadelphus coronarius*). Sobib keskmiseks ja poolkõrgeks hekiks. Istutada ühelt või kahelt realt, 30—40 cm vahedega. Eelistab niiskemat mulda. Õitseb rikkalikult, õied valged või kreemikad, kasvukõrgus 3—3,5 m.

Mailaselehine põõsasenas (*Spiraea chamaedryfolia*). Hea hekipõõsas, sobib keskmise kõrgusega hekiks. Istutada 30—35 cm vahekaugustega. Lepib keskmise aiapõõsaga. Kasvukõrgus kuni 2 m.

Magesõstar (*Ribes alpinum*). Hea madalhekipõõsas. Istutada ühelt või kahelt realt, 25—30 cm vahekaugustega. Lepib keskmise aiapõõsaga. Kasvab ka varjus. Kasvukõrgus 1—1,5 m.

Tuhkpuid (*Cotoneaster lucida*, *C. nigra*). Kasvavad kuni keskmise kõrgusega hekiks. Istutada ühelt või kahelt realt, 30—35 cm vahekaugusega. Lepivad kuiva ja keskmise aiapõõsaga. Lehed värvuvad sügisel punaseks.

Peale loetletud puude ja põõsaste on hekkideks sobivad veel paljud teised puud ja põõsad, näiteks pajud, lumimarjad jt.

TOOTMISTSOONI MAA-ALA HALJASTAMISEKS SOOVITATAVAD PUUD JA PÕÕSAD

Okaspuud

Harilik kuusk (*Picea excelsa*). Kasvab ka varjus, kuid nõuab niisket mulda. Võib kasutada kaitseks põhja- ja kirdepoolsete külmade tuulte eest, samuti ka tootmistsooni maa-alal üksikult ja rühmiti.

Siberi nulg (*Abies sibirica*). Kaunikujuline okaspuu. Eelistab niiskust pidavat ja raskemat mulda. Nulgi on soovitatav istutada gruppidega või üksikult. Eriti hästi sobivad nad segametsades kõrvuti kaskede ja vahtratega.

Peale siberi nulu võib kasutada veel teisi nululiike, mis meil on külmakindlad, näiteks balsami nulgu (*A. balsamea*), valgekoorelist nulgu (*A. nephrolepis*) jt.

K a d a k a d (*Juniperus*). Kasvavad kõrgematel kruusastel, kuid ka niisketel pinnastel. Meil levinumad kadakad on harilik kadakas (*J. communis*) ja püstakas kadakas (*J. com. var. hibernica*).

L e h i s e d (*Larix*). Laia võraga, rohkesti valgust nõudvad suvihaljad puud. Pinnase suhtes ei ole eriti nõudlikud. Levinumad liigid on euroopa lehis (*L. europaea*), siberi lehis (*L. sibirica*) ja jaapani lehis (*L. leptolepis*).

M ä n n i d (*Pinus*). Lepivad kehva ja kuiva pinnasega. Tähelepanu väärib harilik mänd (*P. silvestris*).

Lehtpuud ja -põõsad

V a h t r a d (*Acer*). Vahtrad oma suurte laiade lehtedega kuuluvad parimate kaitse- ja varjutaimede hulka. Nad on ka head meetaimed. Sügisel rikastavad tootmistsooni kiireva lehevärvusega.

Harilik vaher (*A. platanoides*).

Põldvaher (*A. campestre*).

Tatari vaher (*A. tataricum*).

H a r i l i k h o b u k a s t a n (*Aesculus hippocastanum*). On palju alaliike. Noores eas on kastan veidi külmõrn. Sobib hästi piirdepuuks ja allee jaoks. On tähelepanu vääriks ka üksikult kasvavana tootmisõuel.

K a s e d (*Betula*). Meie kliimas hästi kohanenud valgusnõudlikud puud. Sobivad istutada tootmistsooni õuele üksikult ja gruppides. Mullastiku suhtes pole nõudlikud.

Arukask (*B. verrucosa*).

Sookask (*B. bubescens*).

Arukask eelistab kõrgemat, sookask aga niiskemat pinnast.

K o n t p u u (*Cornus*).

Verev kontpuu (*C. sanguinea*) on punakate okstega. Kasvab hästi niiskes mullas. Kasvukõrgus kuni 4 m.

Kirss-kontpuu (*C. mas*).

Siberi kontpuu (*C. sibirica*).

H a r i l i k s a r a p u u (*Corylus avellana*). Kasvab hea eduga kruusapõhjalistes kuivemates pinnastes. Kasvukõrgus kuni 5 m.

Harilik tuhkpuu (*Cotoneaster integerrimus*) on meil külmakindel põõsas. Punakate marjadega. Esineb palju alaliike. Eelistab lubjarikast mulda. Kasvukõrgus 1—2 m.

Viirpuud (*Crataegus*).

Üheemakaline viirpuu (*C. monogyna*).

Kaheemakaline viirpuu (*C. oxyacantha*).

Esineb palju aedvorme. Kasvatatakse ilu- ja hekipõõsastena. Vajavad palju valgust, raskemat ja niiskust pidavat mulda. Õitsevad rikkalikult, marjad punased. Kasvukõrgus 6—10 m.

Sajakoorsed (kikkapuud) (*Evonymus*).

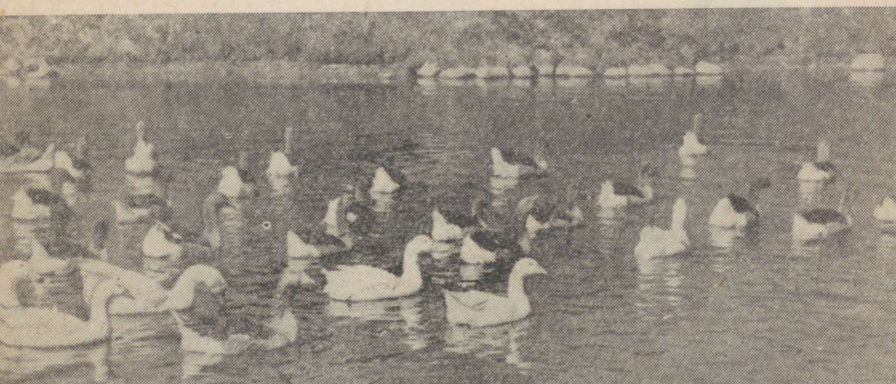
Harilik sajakoorne (*E. europaea*). Laialehine sajakoorne (*E. europaea latifolia*), laiade lehtedega, mis sügiseti muutuvad mitmevärviliseks. Lepib ka poolvarjuga. Kasvukõrgus 4—5 m.

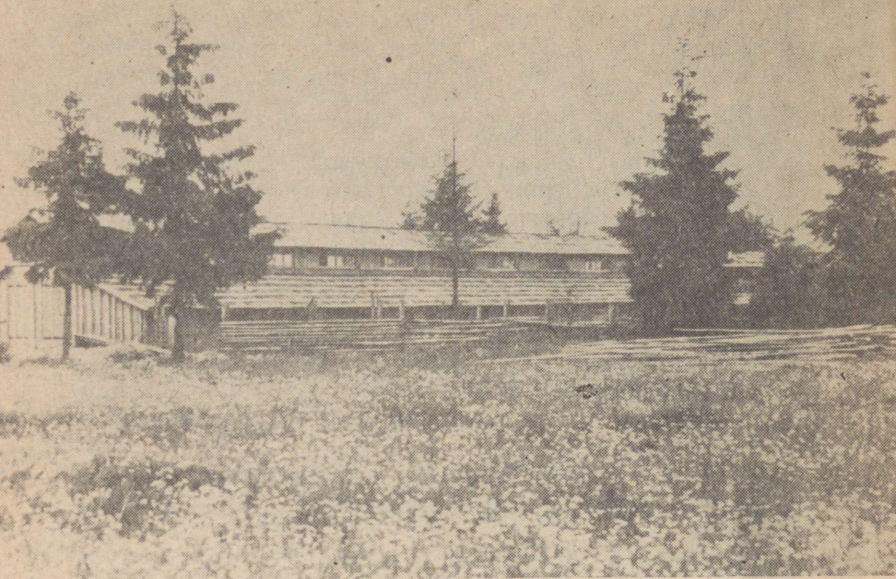
Harilik pöökpuu (*Fagus silvatica*). Meil talvekindel läikivate lehtedega puu. Kasvukõrgus meil kuni 20 m. Varjusalliv.

Kuslapuud (*Lonicera*).

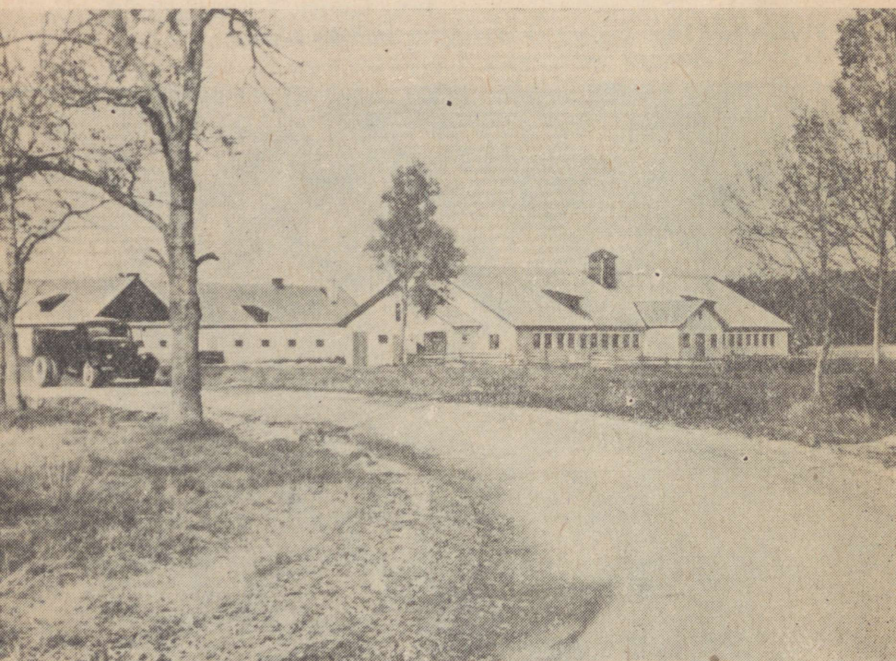
Harilik kuslapuu (*L. xylosteum*). Lepib poolvarjuga ega

9. Hanekari Tapa rajooni «Viisaastaku» kolhoosi tiigil.

10. Uusna sovhoosi seafarm.

11. Saku katsebaasi seafarm.

ole nõudlik ka pinnase suhtes. Kasvukõrgus kuni 2 m. Õied roosakad.

Taevassinine kuslapuu (*L. coerulea*) vajab lubjarikast pinda.

Tatari kuslapuu (*L. tatarica*) on tiheda lehestikuga, kasvukõrgus kuni 2 m.

Harilik ebajasmiin (*Philadelphus coronarius*). Kasvab ka poolvarjus, vajab niiskust pidavat mulda. Õitseb rikkalikult, õis valge kuni kreem, kasvukõrgus 3—3,5 m.

Paplid (*Populus*). Vajavad niiskemat mulda. Kiire ja lopsaka kasvu tõttu on paplid laialdaselt kasutatavad puud tuulekaitse- kui ka ilupuuna. Kasvukõrgus kuni 35 m.

Hõbepappel (*P. alba*).

Must pappel (*P. nigra*).

Berliini pappel (*P. berolinensis*).

Püramiidpappel (*P. nigra var. italica*).

Põõsasmaraan (*Potentilla fruticosa*). Madal põõsas. Eelistab päikesepaistelist kasvukohta ja lubjarikast mulda. Kasutatav tootmistsooni sisealadel. Põõsad on kollaste või valgete õitega, kasvukõrgus kuni 1 m.

Harilik tamm (*Quercus robur*). Tamm vajab palju ruumi ja valgust ning head sügavapõhjalist mulda. On kasutatav tootmistsooni väravate juures või siseõues vabal maa-alal. Laiavõraline puu, kasvukõrgusega kuni 50 m.

Roosid, metsikud (*Rosa*). Kasvavad hästi mitmesugustes mulla- ja kasvutingimustes. On väga vastupidavad. Eelistavad siiski päikesepaistelist kasvukohta.

Koerkibuvits (*R. canina*). Kasvukõrgus 1,5—2 m.

Näärmekas kibuvits (*R. eglanteria*). 0,5—1,5 m kõrgune põõsas.

Punalehine roos (*R. glauca*). 1—2,5 m kõrgune põõsas.

Kurdlehtine roos (*R. rugosa*). 1 m kõrgune põõsas.

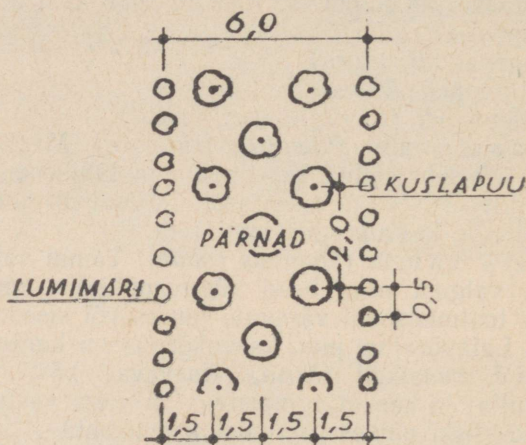
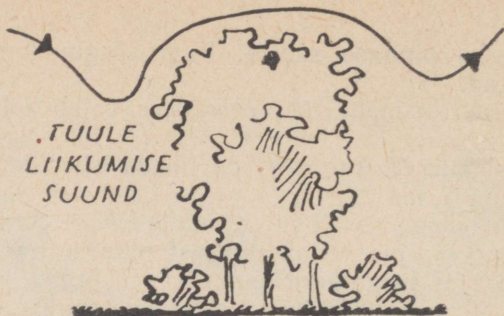
Pajud (*Salix*). Kasutatakse ilupuudena ja -põõsastena paljusid liike. Vajavad kasvamiseks palju niiskust. Sobivad hästi hekitaimeks tootmistsooni maa-alal.

Valge paju (*S. alba*). Üksikpuuna kasvukõrgus kuni 25 m. Hõbehallide lehtedega ilupuu.

Hõbepaju (*S. alba var. vitellina*). Kasvukõrgus kuni 25 m. Oksad ja võrsed punakaskollased.

Hõbe-hanipaju (*S. repens var. argentea*). Lehed pealt ja alt läikivad.

Vitspaju (*S. viminalis*). Kasvab harilikult keskmise põõsana.

12. Tuulekaitseriba.

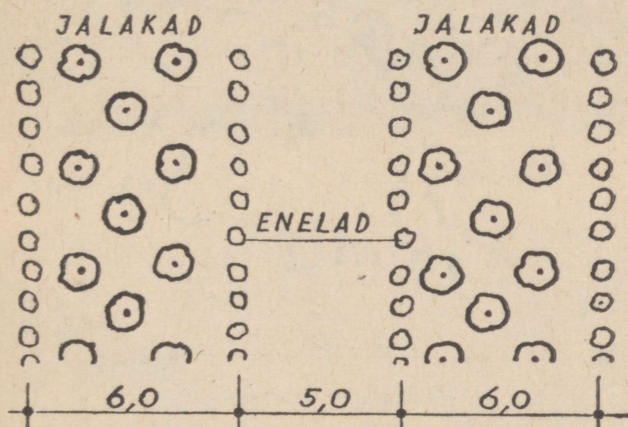
Leedripuud (*Sambucus*). Kasvavad hästi ka varjus. Kasvukõrgus 3—5 m.

Punane leedripuu (*S. racemosus*) eelistab nõrgalt happelist ja kuivemat mulda. Õied kollakasvalged, vili helepunane.

Must leedripuu (*S. nigra*). Mustade marjadega. Kasvab hästi lubjarikastel muldadel.

Harilik pihlakas (*Sorbus aucuparia*). Eelistab raskemat ja rammusamat mulda. Kasvab meil kuni 10—15 m kõrguseks puuks. Vili on punane kerajas mari.

Enelad (*Spiraea*). Meil väga levinud põõsastaim.

13. Kaherealine tuulekaitsevöönd.

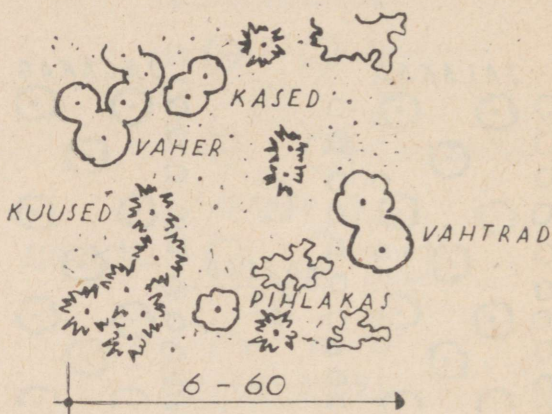
Sobib tootmistsoonis vabakujulise põõsana kui ka heki-
taimena.

Mailaselehine põõsasenelas (*S. chamaedryfolia*). Kasvab
meil kuni 2 m kõrguseks põõsaks.

Pajulehine enelas (*S. salicifolia*). Kasvab 1 m kõrguse
põõsana.

Laialehine enelas (*S. latifolia*). Kasvab 1 m kõrguseks
põõsaks.

Harilik lumimari (*Symphoricarpus racemosus*).
Sobib põõsagrupideks ja hekkideks. Kasvab 1,5 m kõr-
guseks. Vili kollakasvalge kerajas mari. Viljad hästi deko-
ratiivsed hilissügisel pärast lehtede langemist.

14. Maastikuline tuulekaitsevöönd.

Sirelid (*Syringa*). Sobivad tootmishoonete juurde põõsagruppidesse ja ka hekkideks. Pinnase suhtes ei ole eriti nõudlikud.

Harilik sirel (*S. vulgaris*). Kasvab hästi ka keskpärasel mullal. On kaunis ehispõõsas, kõrgusega 3—4 m.

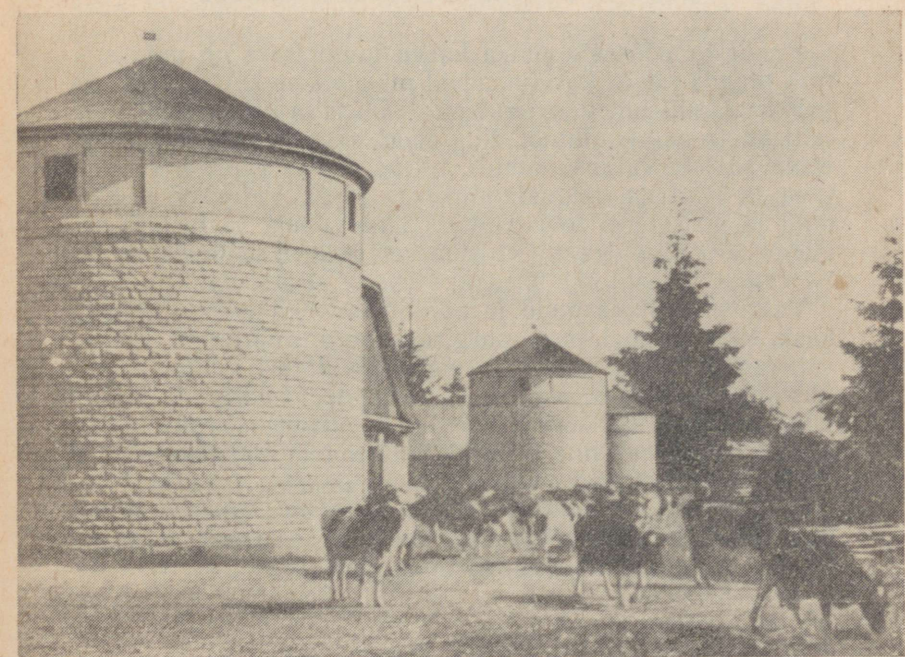
Ungai sirel (*S. jasikaea*). Kasvukõrgus kuni 4 m.

Pärnad (*Tilia*). Kõrgekasvulised tiheda lehestikuga puud. Sobivad hästi teede äärde ja kõrgeteks piireteks. Kannatavad hästi pügamist. Pakuvad head tuulekaitset. Kasvavad keskmises aiamaas.

Harilik pärn (*T. cordata*). Kasvab kuni 20 m kõrguseks puuks.

15. Kostivere sovhoosi tootmistsoon enne haljastamist.

16. Kostivere sovhoosi tootmistsoon pärast haljastamist (fotomontaaž).

Laialehine pärn (*T. platyphyllus*). Kasvab kuni 30 m kõrguseks puuks.

Ameerika pärn (*T. americana*). Sügisel lehed erekollased.

J a l a k a d (*Ulmus*). Suured kiirekasvulised puud. Head puiestee- ja piirdepuud. Vajavad head rammusat mulda. Kasvavad 30 m kõrguseks.

Harilik jalakas (*U. scabra*).

Püramiidjalakas (*U. scabra* var. *fastigiata*).

Sobivad gruppidena sissesõidu peavärava juurde, kus nad oma püstja ja kõrge kasvuga eriti ilmestavad peavärava asukohta.

Harilik lodjapuu (*Viburnum opulus*). Hea põõsastaim. Kasvab hästi niisketel kohtadel. Omab palju teisendeid. Kasvab kuni 4 m kõrguseks. Õied valged ja vilid punane.

Eeltoodud lühike taimmaterjalide loetelu annab põgusa ülevaate meie oludes tootmistsoonide haljastamiseks sobivatest taimedest.

PUUDE JA PÕÖSASTE KASVUTINGIMUSED

Puude ja põõsaste eduka kasvu tagamiseks on vaja silmas pidada nende kasvunõudeid nii pinnase kui ka valguse suhtes. Ainult tugev ja terve puu võib täita neid ülesandeid, milleks ta on istutatud. Et puude kasvunõuded on väga erinevad just valguse suhtes, tuleb puud ja põõsaid rühmitada ja istutada valgustundlikkuse järgi. Valgusnõudlikke puud ja põõsaid ei tohi istutada ühte rühma varjusallivate puude ja põõsastega, nii et esimesed jääksid viimaste varju. Sel juhul jääksid nii ühed kui teised kiratsema.

Valgusnõudlikud puud ja põõsad on meil näiteks mänd, kask, haab, pappel, paju, pargiroos, põõsasmaran jt., varjusallivad aga kuusk, pärn, mägivaher, tatari vaher, hobukastan, toomingas, kontpuu, kuslapuu, leedripuu, lodjapuu, läätspuu, paakspuu, sarapuu, tuhkpuu, viirpuu, pihlenelas, mailaselehine enelas, näsiniin, sajakoorne jt. Niiskust armastavad sanglepp, saar, pappel, paju, toomingas, leedripuu, lodjapuu jt. Kuiva pinnasega lepivad kadakas, lehis, arukask, põldvaher, kuslapuu, läätspuu, põõsasmaran, tuhkpuu, kibuvits, sarapuu jt.

Puude ja põõsaste istutamise aja suhtes on sageli tekkinud lahkarmamus: kas istutada kevadel või sügisel, kas väiksemate või suuremate puudena. Üldiselt on kevadine istutamine nii okas- kui ka lehtpuudele sobivam, kuid tingimisel, et see ei toimuks liiga hilja. Parim istutamisaeg on kevadel siis, kui puu juurestik juba alustab oma tegevust ja pungad hakkavad paisuma. Kuivemal liivastel aladel tuleb istutada varem kui raskeil muldadel. Lehtpuude istutamine on vaja lõpetada enne pungade puhkemist. Kuid ka sügisesed istutamised võivad häid tulemusi anda. Nii näiteks võib lehiseid ja noori kuuski hea eduga istutada sügisel augusti lõpul või septembri algul. Suvel kuivaga jääb nende juurte kasv seisma ja algab pärast kestvamaid vihmumürgust uuesti, millist aega tulebki istutamiseks kasutada. Liiga hilja sügisel istutamise korral (eriti mändidel) ei juurdu taimed küllaldaselt ja jäävad kiratsema. Sügisesel lehtpuude istutamisel tuleb ära oodata lehtede varisemine või oksad tugevasti tagasi lõigata, et vältida liigset aurumist.

On levinud arvamus, et mida suuremana puu istutada, seda kiiremini saavutatakse eesmärk. Kogemused näitavad, et okaspuude istutamisel on kõige sobivamaks taimede kõrguseks 0,5 m. Kui aga taimi tuleb kaugemalt transportida, siis võiksid nad veelgi väiksemad olla. Lehtpuid võib istutada 1 m kõrgustena, põõsaid 30—50 cm kõrgustena. Siingi kehtib põhimõte: mida kaugem transport, seda väiksemad olgu taimed.

Puude ja põõsaste istutusaugud tuleb kaevata märksa suuremad puu või põõsa juurestikust. Liivastes muldades peaks istutusauk veelgi suurem olema, et auku parema mullaga täites anda puule kauemaks ajaks paremaid arenemistingimusi.

Augu põhi täidetakse kompostmullaga. Hea on ka hästi kõdunenud turbamuld savi ja liivase mullaga segatuna. Augud on soovitatav täita mõni nädal enne istutamist, et toimuks mulla loomulik vajumine.

Istutatud puud ja põõsad vajavad esimesel aastal kuivemal perioodil kästmist. Selleks tehakse tüve ümber kastmisnõgu. Kasta tuleb harva, kuid põhjalikult. Kergelt kastmine tekitab, eriti savistel muldadel, mullapinnale ainult

tiheda kooriku, mis takistab õhu juurdepääsu juurtele ja suurendab kooriku pragunedes veelgi niiskuse aurumist mullast.

Okaspuude istutamisel tuleb jälgida, et puid ei asetataks mulda sügavamalt, kui nad olid eelmisel kasvukohal. Tuulistel ja päikesepaistelisel päeval istutades tuleb puude juured katta märja riidega või mullaga, et narmasjuuri hoida kuivamise eest. Ka värske sõnniku paigutamine augu põhja pole soovitatav, samuti tuleb hoiduda kohe pärast istutamist tugevast väetamisest, näiteks virtsaveega kastmisest. Okaspuid ei tohi üldse virtsaveega kasta. Küll aga võib istutamisel augu põhja anda kõdunenud sõnnikut, mis enne on mullaga ühtlaselt segatud. Kuivadel liivadel, kus augud tuleb teha sügavad, võib põhja asetada puulehti, mis kaetakse tugeva mulla- ja savikihiga.

Noorte puude toetamine, kui nad on üle 30 cm kõrged, on tingimata vajalik. Eriti vajalikuks osutub see juba 1—1,5 m kõrguste lagedale väljale istutatud noorte puude puhul. Siin on tugiteibad esimese 3—5 aasta jooksul möödapääsmatud. Tugiteivas tuleb kohale asetada enne puu istutamist. Istutamisjärgne tugiteiba maasse löömine võib kahjustada puu juurestikku.

Sidet, millega puu on tugiteiba külge kinnitatud, peab aeg-ajalt kontrollima, kas see tüve koort ei vigasta.

Ilupuude ja -põõsaste tagasilõikamine on niisama vajalik kui viljapuudelgi. Lõikamisega antakse puule või põõsale nägusam välimus ja saavutatakse rikkalikum õitsemine. Sobivaim aeg lõikamiseks on talve lõpul või varakevadel, kui puu mahlad veel ei liigu. Kui lõigata sel ajal, paranevad haavad kõige kiiremini, mis on eriti tähtis, kui tuleb kõrvaldada suuremaid oksa. Nendeks osutuvad tihti haiged, vigastatud või ristamisi kasvavad oksad. Lõikepind peab olema sile ja asetsema poolviltu, et vihmavesi lõikekohale ei koguneks. Suuremate okste lõikepind on soovitatav katta õlivärvi või pookvahaga.

Põõsaid, mis õitsevad varakevadel, tuleb lõigata juba eelmisel suvel, sest kevadise lõikamisega kõrvaldataks ka hulgaliselt õiepungi ja seega väheneks õitsemine. Põõsaid, mis õitsevad suve lõpul või sügisel, tuleb lõigata varakevadel.

Heakorrastustööd tootmistsoonis peavad algama juba kohe pärast tootmistsooni asukoha valikut. Tootmishoonete püstitamisel tuleb kaaluda iga puu või puugrupi maha-

võtmist, ka siis, kui see ehitatavale hoonele ette jääb. Sagedeli võib hoone asukoha meetri või paari võrra kõrvaleni-
hutamiseega säilitada kaunivõraline puu või puude rühm.

Üksikute tootmishoonete ehitamisega ei moodustata küll veel tootmistsooni, kuid heakorrastustöödega ning teede ehitamise ja puude istutamisega tuleb kindlasti varakult algust teha. Üksikute puude ja puugruppide istutamine esimeste hoonete juurde on tingimata vajalik (pildid 15 ja 16). Veel olulisem on tuulekaitsevööndi ja välispiirete rajamine. Ka puurkaev kuulub tootmistsoonis esimeste ehituste hulka. Kaevu ümber asuva sanitaarvööndi rajamine on samuti esimese järjekorra töid. Maa-ala kaevu ümber tuleb tingimata haljastada ja taraga piirata.

Et puurkaevutsoon moodustab võrdlemisi suure maa-ala (nõuetekohaselt raadiusega 25—50 m), siis on siin head võimalused puude ja põõsaste looduspäraseks rühmitamiseks ning nägusate muruplatside loomiseks.

Riiklike põllumajanduslike majandite ja metsamajandite juurde on vaja rajada puukoole, mis suudaksid rahuldada kohapealseid nõudeid taimmaterjali osas.

Puudulik on seni olnud ka kohapealse kaadri ettevalmistamine. On vaja korraldada haljastus- ja heakorrastusalaseid kursusi ka maatöölise kvalifikatsiooni tõstmiseks.

Haljastusalaseid küsimusi tuleb lahendada teadlikult ja oskuslikult. Iga maa omab temale omast maastikulist pilti, mida ei tohi rikkuda ega vägivaldselt moonutada. Küll aga võime seda oskuslikult täiendada ja kaunimaks muuta. Eesti NSV maastikku iseloomustavad kaunid segametsatukad ning leht- ja okaspuude salud niitudel ja põlluveertel. Sellest meie maastikule nii omasest haljaspildist tuleb lähtuda ka tootmiskeskuste haljastamisel ja tuulekaitsevööndite rajamisel.

SISUKORD

1. Tuulekaitse	4
2. Haljastus	6
3. Teed	13
4. Veekogud	15
5. Piirded	15
6. Hekid	18
7. Karjakoplid	18
8. Tootmistsooni maa-ala haljastamiseks sobivad hekitaimed	18
Okaspuud	18
Lehtpuud ja -põõsad	18
9. Tootmistsooni maa-ala haljastamiseks soovitatavad puud ja põõsad	19
Okaspuud	19
Lehtpuud ja -põõsad	20
10. Puude ja põõsaste kasvutingimused	28
11. Puude ja põõsaste istutamine ning hooldamine	29
12. Tartu rajooni «Kevade» kolhoosi keskasula tootmistsooni haljastamise skeem (kleebis)	
13. Elva rajooni Mitsuurini-nimelise kolhoosi keskasula tootmistsooni haljastamise skeem (kleebis)	

Хейнсаар Харальд Хансович
ОЗЕЛЕНИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ
ЦЕНТРОВ КОЛХОЗОВ И СОВХОЗОВ

Обложка Г. Пант

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja V. Pedaja

Kunstiline toimetaja R. Tungla

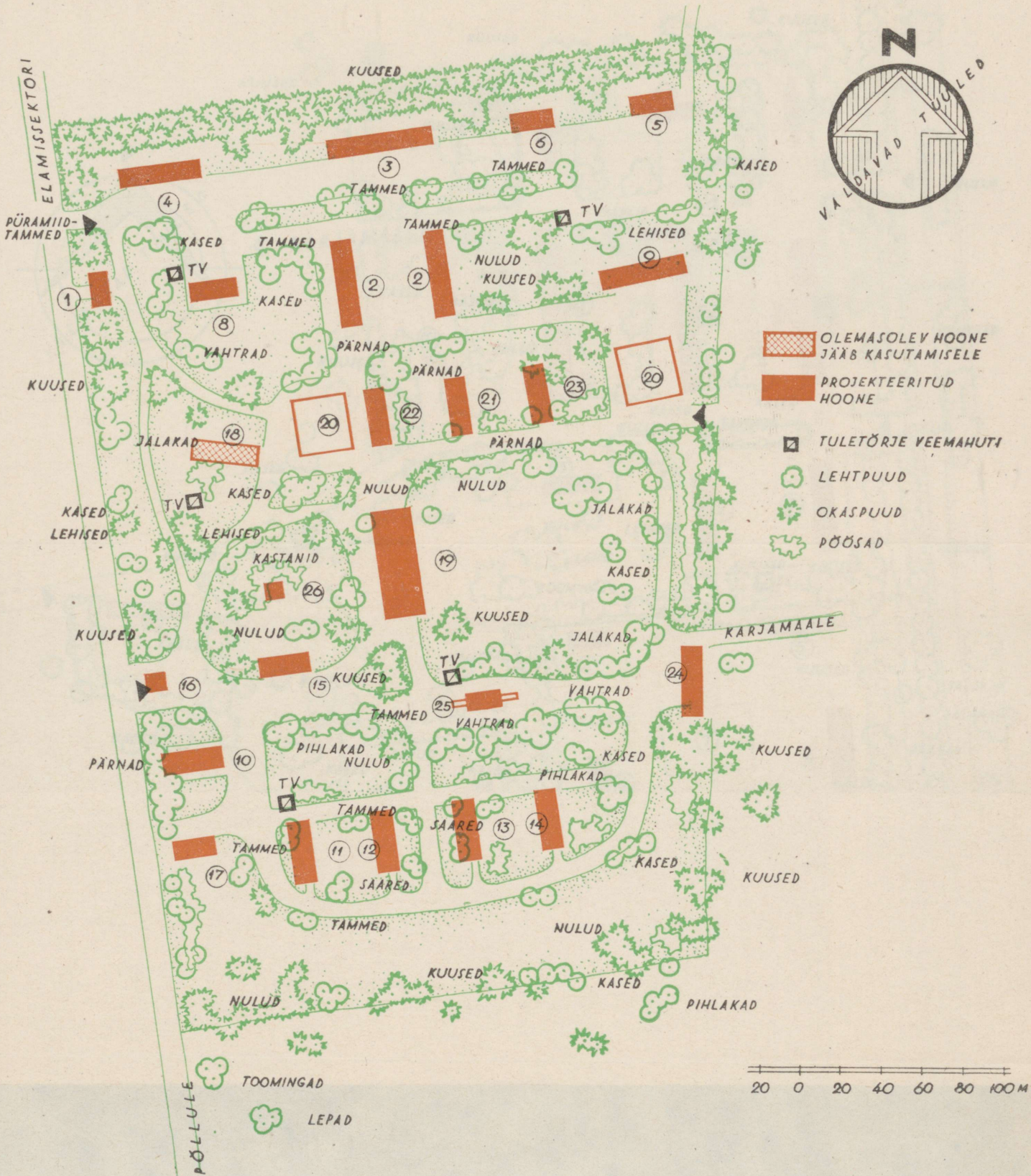
Tehniline toimetaja K. Einberg

Korrektorid L. Golberg ja E. Kask

Ladumisele antud 13. VI 1959. Trükkimisele antud 22. VII 1959. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 2 + 2 kleebist. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 1,85. Arvutuspoognaid 2,42. Trükiarv 3000. MB-07019. Tellimise nr. 2185.

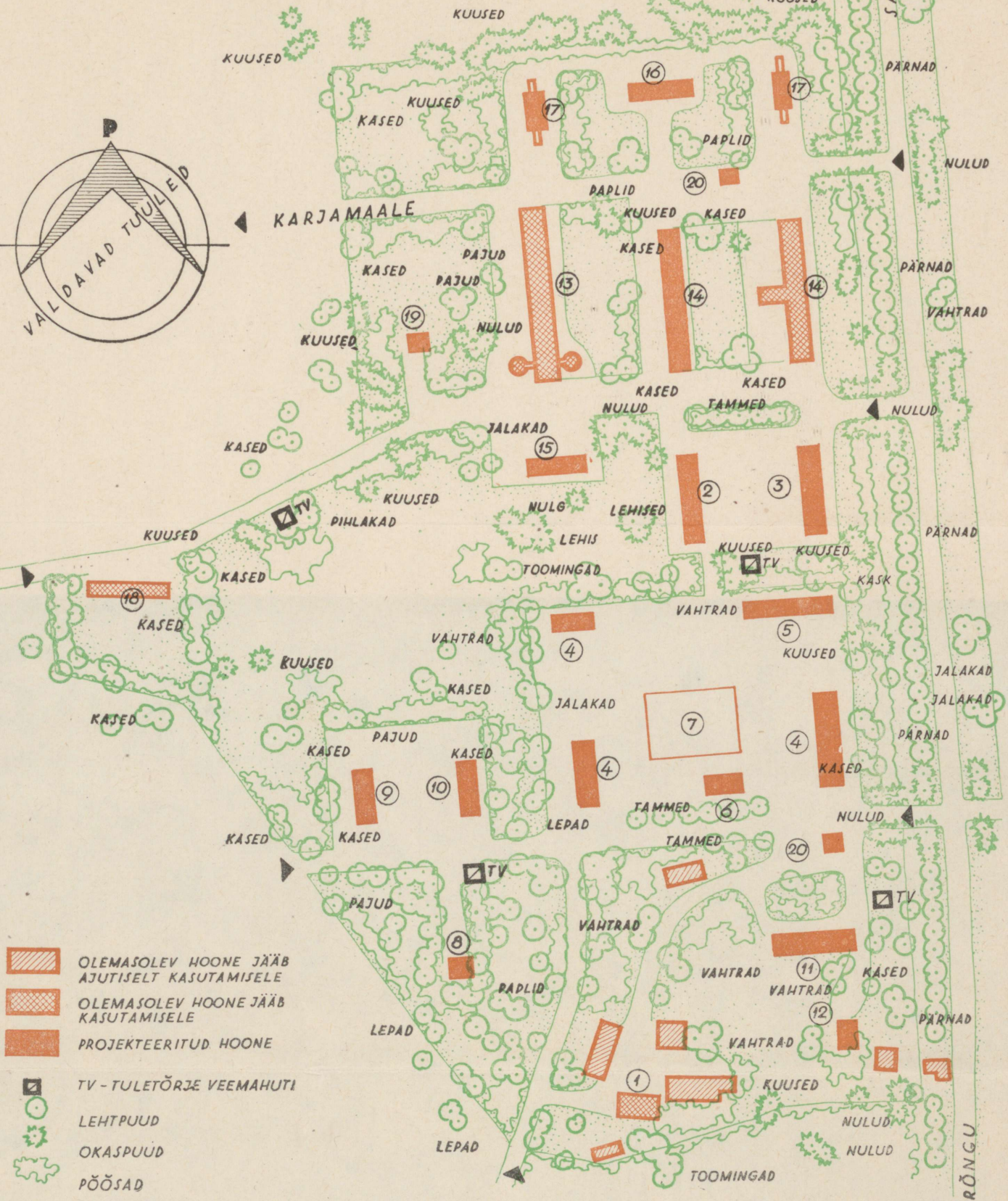
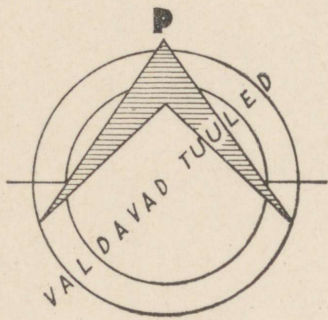
Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40/42.

Hind rbl. 1.75

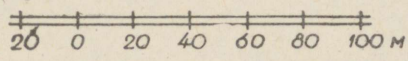

Tartu rajooni «Kevade» kolhoosi keskasula tootmistsooni haljastamise skeem.

1. Brigaadi kontor. 2. Hobusetall. 3. Veokite kuur. 4. Transportinventari kuur. 5. Sepikoda. 6. Puusepa töökoda. 7. Materjaliladu. 8. Garaaž ja tuletorjehedepoo. 9. Koresõõda- ja aluspanuhoidla. 10. Toiduteravilja- ja seemnekartulihoidla. 11. Söögikartulihoidla. 12. Kõõgiviljahoidla. 13. Seemnekartulihoidla. 14. Toiduainetehoidla. 15. Mineraalväetiste ladu. 16. Koormakaal. 17. Viljakuivatil. 18. Veiselaut, olemasolev. 19. 4-realine veiselaut. 20. Silopatarei plats. 21. Jõusõõdaladu. 22. Sõõdajuurviljahoidla. 23. Sõõdakartulihoidla. 24. Koresõõda- ja aluspanuhoidla. 25. Sõnnikuhoidla. 26. Pumbamaaja — puurkaev.

- OLEMASOLEV HOONE JÄÄB AJUTISELT KASUTAMISELE
- OLEMASOLEV HOONE JÄÄB KASUTAMISELE
- PROJEKTEERITUD HOONE
- TV - TULETÕRJE VEEMAHUTI
- LEHTPUUD
- OKASPUUD
- PÕÖSAD

Elva rajooni Mitšurini-nimelise kolhoosi keskasula tootmistsooni haljastamise skeem.

1. Brigaadi kontor. 2. Hobusetall. 3. Veokite kuur. 4. Põllumajandusmasinate kuur. 5. Garaaž ja tuletõrje depoo. 6. Remonditöökoda. 7. Masinate komplekteerimise väljak. 8. Kütte- ja määrdeainete ladu. 9. Teraviljahoidla. 10. Viljakuivati. 11. Kartuli- ja juurviljahoidla. 12. Mineraalväetiste ladu. 13. Veiselaut. 14. Sigala. 15. Jõusöödaladu. 16. Aluspanuhooidla. 17. Sõnnikuhooidla. 18. Kanala. 19. Pumbamaja ja puurkaev. 20. Koormakaal.

Rbl. 1.75

A-22719

II

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00379693 7